

Den psykiatriske spesialistutdanning

Informasjon til leger i spesialisering og utdanningsinstitusjoner til hjelp ved planlegging av spesialistutdanning i psykiatri.
(oktober 2010 spesialitetskomiteen i psykiatri)

Den norske legeförening og spesialitetskomiteene

Legeföreningens sentralstyre oppnevner spesialitetskomiteer i de ulike fagene etter forslag fra de fagmedisinske foreningene og fra YLF. Spesialitetskomiteen i psykiatri er sakkyndig og rådgivende organ for sentralstyret i Den norske legeförening i spørsmål som vedrører spesialistutdanningen i psykiatri. Komiteen kan foreslå endringer i spesialistreglene og overvåker gjennomføringen av spesialistutdanningsprogram og kurs.

Spesialitetsrådet oppnevnes av sentralstyret og er et partssammensatt rådgivende organ for Dnlfs sentralstyre mht. spesialistutdanningen generelt og et kontaktorgan for samarbeidspartnerne i spesialistutdanningen.

Nasjonalt råd for spesialistutdanning av leger og legefördeling (NR) er rådgivende organ for departementet eller den departementet delegerer myndighet til, i alle overordnede spørsmål som angår gjennomføring av og kvaliteten på legers videre- og etterutdanning.

Godkjenning av spesialister er overført til Helsedirektoratet. Godkjenning av utdanningsinstitusjoner, endring av godkjenningsstatus og opphør av godkjenning som utdanningsinstitusjon avgjøres av Helsedirektoratet etter tilråding fra Legeföreningen.

Målbeskrivelse og gjennomføringsplan for psykiatri

Spesialitetskomiteen har utarbeidet "[Målbeskrivelse og gjennomføringsplan for psykiatri](#)" etter oppdrag fra Legeföreningen. Denne gir en beskrivelse av spesialiteten psykiatri, plan for gjennomføring av spesialistutdanningen og krav til utdanningsinstitusjonene.

Arbeidsgivers ansvar for spesialistutdanningen

Arbeidsgiver har ansvaret for å legge forholdene til rette slik at legene får anledning til å gjennomføre spesialistutdanningen.

I Lov om spesialisthelsetjenesten av 2. juli 1999 (spesialisthelsetjenesteloven) pålegges sykehusene å sørge for å gi nødvendig opplæring til helsepersonell.

Alle godkjente utdanningsavdelinger skal ha et [utdanningsutvalg](#) som skal kunne besvare spørsmål om krav til spesialistutdanningen og avdelingens godkjenningsstatus.

Det vises ellers til det til enhver tid foreliggende regel- og avtaleverk. Disse finnes på Legeföreningens nettsider.

Det vises også til [spesialitetstrådets PM \(pro memoriam\)](#)

Legens ansvar

Legen i spesialisering er pliktig å sette seg inn i hva som kreves til spesialistutdanningen og hvilke regler som gjelder for godkjenning av spesialistutdanningen.

Legen har selv et ansvar for å undersøke om arbeidsstedet er godkjent som [utdannings-institusjon](#), for hvor mange år godkjenningen gjelder og hvilke tjeneste- og erfaringsområder som er godkjent. Utdanningsutvalget ved avdelingen skal ha oversikt over dette.

Lege i spesialisering må ta ansvar for å få opplæring i samtlige deler av fagområdet, delta aktivt i undervisningstilbud og bruke den nødvendige tid til innlæring av kunnskap.

Plikten til kontroll med egen virksomhet er pålagt legene i Lov om helsepersonell.

Utdanningsinstitusjonene i psykiatri

Det kreves at institusjonene som ønsker å gi deler eller hele spesialistutdanningen i psykiatri hvert år sender rapport om spesialistutdanningen til Legeforeningen. Institusjonene har formell godkjenning for 1, 2, 3, 4 eller 5 års tjeneste til spesialistutdanningen.

Institusjoner som er godkjent med 3- eller 4-årig utdanningsprogram, har på forhånd lagt fram et forpliktende program for spesialistutdanningen som også inkluderer en rotasjonsplan. De institusjoner som er godkjent for hele spesialistutdanningen forplikter seg til å ha en rotasjonsordning for leger i spesialisering, slik at disse i løpet av 5 år får tilstrekkelig klinisk tjeneste innen de ulike tjeneste- og erfaringsområdene som kreves i spesialistutdanningen. Enkelte psykiatriske institusjoner og avdelinger er godkjente for 1 eller 2 år, avhengig av blant annet den kliniske bredden for den psykiatriske spesialistutdanningen.

Alle institusjoner må tilby ukentlig psykoterapiveiledning.

Utdanningsinstitusjonene plikter å holde seg løpende orientert om gjeldende krav til innhold, kvalitet og tilretteleggelse av spesialistutdanningen.

[Oversikt over godkjente utdanningsinstitusjoner](#) i psykiatri finnes på Legeforeningens nettsider.

Bestemmelsene for spesialistutdanningen i psykiatri (spesialistreglene)

De til en hver tid gjeldende reglene for spesialistutdanningen i psykiatri er tilgjengelig på Legeforeningens nettsider.

Regelverket består av [Generelle bestemmelser for spesialistutdanning av leger](#) og [Krav til utdanningsinstitusjoner i spesialistutdanningen av leger](#), som gjelder for alle spesialiteter, samt [spesielle bestemmelser for psykiatri](#).

Den kliniske spesialistutdanningen

Klinisk tjeneste:

Den kliniske tjenesten i spesialistutdanningen skal være tilsvarende minst 60 måneder full stilling som lege i spesialisering i psykiatri. Det bør understrekes at det ikke alltid lar seg gjøre å få tilstrekkelig bred erfaring innenfor denne tidsrammen.

Tjenesten må være variert og dekke alle sentrale psykiatriske arbeidssituasjoner, diagnostisk og behandlingsmessig.

Spesialistreglene definerer eksplisitte krav til tjeneste, veiledning og innhold. De til en hver tid gjeldende kravene er tilgjengelig på Legeforeningens nettsider.

Klinisk veiledning:

Utdanningsutvalget oppnevner klinisk veileder før lege i spesialisering tiltrer i stillingen. Veiledningen starter umiddelbart. Legen i spesialisering skal orienteres om kravene til spesialistutdanningen ved tjenestens start og det skal utarbeides en individuell utdanningsplan.

Lege i spesialisering skal ha minimum en times individuell klinisk veiledning pr. uke gjennom hele spesialistutdanningen. Denne skal gis av spesialist i psykiatri. Kravet om én times individuell klinisk veiledning er et minimumskrav, og det kan være både ønskelig og nødvendig med mer veiledning. Veiledningen er ikke ment å skulle erstatte den daglige "ad hoc" veiledningen samt veiledning på morgenmøter, stabsmøter, klinisk veiledning i grupper osv. Når legens kliniske veileder er fraværende, må arbeidsgiver sørge for at veiledningsfunksjonen overtas av en annen spesialist i psykiatri, også ved korttidsfravær.

Klinisk veileder må kjenne prinsippene for veiledningsprosesser. Innholdet i veiledningen bør være allsidig og fokusere på pasienter, kunnskapstilegning, ferdigheter, holdninger og samarbeid. Læring etter mester-svenn-modell hvor lege i spesialisering er sammen med overlege i pasientsamtaler eller annen direkte pasientkontakt, er en god læringsmodell som bør benyttes.

Veiledningen skal evalueres halvårlig. Klinisk veiledning må være attestert godkjent for hele tjenestetiden.

De enkelte utdanningsinstitusjonene bør regelmessig ha møter for de kliniske veilederne hvor man gjensidig kan gi råd og veiledning om innhold, rammer og gjennomføring av den kliniske veiledningen.

Det anbefales at klinisk veileder har deltatt i Legeforeningens kurs i medisinsk veiledning. Det henvises også til boken "Veiledning med leger under utdanning" av Kirsten H. Lycke et al. (2)

Psykoterapiveiledning:

Psykoterapiveiledningen er todelt:

Grunnleggende psykodynamisk psykoterapiveiledning

Målsettingen er å utvikle

- forståelse for og kjennskap til basale elementer i lege/pasientforholdets dynamikk
- forståelse av og kunnskap om hvorledes tidlige objekterfaringer
- påvirker lege/pasientforholdet (overføring/motoverføring)
- forståelse og kunnskap om hvorledes lege/pasientforholdet gir diagnostisk informasjon og er et viktig element i all psykiatrisk behandling

Tredjeårs psykoterapiveiledning

Lege i spesialisering kan velge mellom psykodynamisk psykoterapi, kognitiv psykoterapi og gruppepsykoterapi.

All psykoterapiveiledning skal gis av spesialist i psykiatri som er godkjent veileder i psykoterapi, men dispensasjon kan under gitte forutsetninger gis for erfarne psykologer.

Psykoterapiveiledningen skal gjennomføres under tjenesten i psykiatri. Lege i spesialisering skal gis anledning til å forberede seg til veiledning og gjennomføre veiledningstimen innenfor arbeidstiden.

Det anbefales at de to grunnleggende årene kommer først i spesialistutdanningen, men her må det tas praktiske hensyn. Den grunnleggende psykoterapiveiledningen og tredjeårsveiledning skal attesteres på separate attester. Psykoterapiveileder skal attestere på at veiledningen kan godkjennes.

Utdanningsinstitusjoner som er godkjent for to år må kunne tilby lege i spesialisering slik psykoterapiveiledning i minimum ett år. Utdanningsinstitusjoner som er godkjent for treårig utdanningsprogram eller mer må kunne tilby slik veiledning i minimum to år.

Det refereres i denne sammenheng til Alv Dahls artikkel fra 1987 om psykoterapiveiledning, innhold og gjennomføring (3), og [Psykoterapiutvalgets dokumenter på Norsk psykiatrisk forenings nettsider](#).

Teoretisk undervisning:

Alle utdanningsinstitusjoner i psykiatri skal ha et undervisningsprogram for leger med minimum to timers teoretisk undervisning pr. uke i minimum 36 uker i året. Bestemmelsen om to timer pr. uke er ikke til hinder for at undervisningen delvis kan organiseres som miniseminarer innenfor tjenestepåbudet.

Undervisningen skal spesifikt være rettet mot legenes behov. Hele legestaben bør delta i undervisningen, og for lege i spesialisering er den obligatorisk.

Institusjonens utdanningsutvalg må utforme et internt undervisningsprogram. Programmet må dekke diagnostikk, evaluering og ulike behandlingstilnærminger som er relevante for de arbeidsoppgaver institusjonen har. Den teoretiske undervisningen skal legges opp i samsvar med [målbeskrivelsen for psykiatri](#). Aktiv bruk av tidsskrifter må læres, enten ved hjelp av egne tidsskriftmøter eller som en integrert del av undervisningsopplegget.

Den systematiske internundervisningen er basis i den teoretiske utdanningen slik den er beskrevet i målbeskrivelsen. Emner som dekkes av det obligatoriske psykiatrikurset er ment som et supplement til dette. For å få godkjent deltakelse i det teoretiske undervisningsprogrammet, skal det attesteres regelmessig frammøte og aktiv deltakelse gjennom hele tjenestetiden. Leger i spesialisering har et selvstendig ansvar for at alle teoretiske emner, slik de er beskrevet i målbeskrivelsen, er dekket ved søknad om spesialistgodkjenning.

Deltakelse i kurs og seminarer:

Det er krav om deltakelse på obligatoriske kurs og andre kurs godkjent for spesialistutdanning i psykiatri. Gjeldende [kurskrav](#) er definert i spesialistreglene, og er tilgjengelig på [Legeforeningens nettsider](#).

Planlegging av spesialistutdanningen og systematisk evaluering

Leger i spesialisering trenger hjelp for å planlegge sin spesialistutdanning. Institusjonens utdanningsutvalg må lage en plan for hvordan institusjonen skal organisere dette.

Følgende momenter er viktige:

- Introduksjon til legen ved oppstart av spesialiseringen
- Utarbeidelse av individuelle utdanningsplaner
- En systematisk halvårlig evaluering av legens læringsprosess, kliniske erfaring, kunnskap og kompetanse

Evalueringen av spesialiseringen gjennomføres ved at institusjonene to ganger pr. år har et møte, hvor lege i spesialisering, klinisk veileder og avdelingsoverlegen, evt. også representant for utdanningsutvalget og psykoterapiveileder evaluerer legen og hans/hennes kunnskaps- og ferdighetsnivå. Legens videre utdanningsløp vurderes. Neste halvårs kliniske tjeneste og teoretiske utdanning planlegges. Avdelingens funksjon som utdanningsinstitusjon vurderes også. Evalueringen skal gi grunnlag for nødvendige justeringer i legens egeninnsats, veileders rolle eller avdelingens utdanningstilbud slik at legen får fylt sitt spesialistutdanningsbehov. Resultatet av evalueringen skal nedfelles skriftlig, og oversendes avdelingsoverlegen og utdanningsutvalget.

Lege i spesialisering har krav på fortløpende evaluering/vurdering. Hvis tjenesten ikke kan godkjennes som tellende til spesialistutdanningen i psykiatri, må legen omgående få beskjed om dette. Det henvises til Legeforeningens [anbefalte retningslinjer for vurdering av om en utdanningskandidats tjeneste kan attesteres tilfredsstillende utført](#).

Andre viktige momenter i spesialistutdanningen

Deltidsstilling

Tjeneste i deltidstilling godkjennes ned til 50 %. Komiteen anbefaler at lege i deltidstilling, dersom det er mulig, deltar fullt ut i den teoretiske undervisningen og får veiledning som i heltidstilling.

Psykoterapiveiledning skal gis ukentlig i de perioder psykoterapiveiledning gis, selv om man innehar en brøkstilling. Veiledning hver fjortende dag godkjennes imidlertid i gruppepsykoterapi og kognitiv psykoterapi.

Vaktjeneste

For å få tjeneste på et utdanningssted godkjent, skal man ha deltatt i alle oppgaver i arbeidsforholdet. Dette betyr bl.a. full deltakelse i avdelingens vaktplan der hvor det er etablert. Tjeneste ved akuttavdeling må inneholde vaktjeneste. Vaktjeneste skal dokumenteres i attest fra avdelingen.

Konstituering i overlegestilling

Tjeneste i overordnet legestilling (konstituert overlege) kan bare godkjennes dersom den skjer etter direkte opprykk fra stilling som lege i spesialisering ved samme avdeling. Det er en forutsetning at spesialistreglene følges (klinisk veiledning, deltakelse i obligatorisk undervisning, supervisjon osv.).

Tjeneste i utlyst stilling

Tjeneste i utlyst stilling godkjennes for inntil 12 måneder i spesialfaget. I tillegg kan annen relevant tjeneste som teller til spesialistutdanningen avtjenes i ikke utlyst stilling.

Minste tellende tjenesteperiode

Tjeneste må være av minimum 3 måneders varighet for å telle til spesialistutdanningen. Tjeneste av varighet under 3 måneder vil ikke bli godkjent med mindre den har funnet sted i direkte tilslutning til annen tjeneste ved samme avdeling.

Tjeneste fra utlandet

I henhold til [Generelle bestemmelser for spesialistutdanning av leger](#), § 1., har man rett til spesialistgodkjenning hvis man "har utenlandsk utdanning/tjeneste som anerkjennes som jevn god med tilsvarende norsk spesialitet".

Tjeneste fra utlandet (ikke ferdig spesialist) vurderes individuelt etter dokumentasjon. All tjeneste skal være attestert tilfredsstillende utført.

Leger som ønsker forhåndsvurdering av tjeneste fra utlandet, må ta kontakt med [Helsedirektoratet](#).

Attester

Attester som skal brukes til søknad om spesialistgodkjenning bør skrives på et [standardskjema](#) som finnes på Legeforeningens nettsider. Alle attester må ha samme innhold som i standardattesten.

Av attesten skal det framgå hvilken avdeling legen har arbeidet på, tidsrommet for arbeidsforholdet samt avdelingens funksjon og

arbeidsområde. Hvis legen har arbeidet på flere avdelinger i samme tidsperiode, må dette angis, og forholdet kvantifiseres. Legens arbeidsoppgaver og erfaringsområder må beskrives. Det må klart framgå om tjenesten er tilfredsstillende utført, og dermed tellende i den psykiatriske spesialistutdanningen. Attesten skal angi hvem som var legens kliniske veiledere i de ulike tidsrom, og det må klart framgå om veiledningen har fungert tilfredsstillende.

Stillingens hjemmelsnummer (NR-id.-nr.) må framgå av attesten (sykehusets interne stillingsnummer gjelder ikke), slik at det dokumenteres at tjenesten har vært utført i godkjent utdanningsstilling for lege i spesialisering ved godkjent utdanningsinstitusjon. Det må framgå om tjenesten har vært utført i utlyst eller ikke-utlyst stilling.

Deltakelse i det teoretiske undervisningsprogrammet skal attesteres.

Deltakelse i avdelingens vaktordning, dersom det er en etablert vaktordning ved avdelingen, skal attesteres.

Alt fravær, uansett årsak, må stå i attesten. Kurs og ferier er ikke fravær.

Attestene skal være signert av avdelingsoverlegen/medisinsk faglig ansvarlig overlege og avdelingsleder.

Psykoterviveiledning skal være attestert separat med en attest for grunnleggende veiledning og en for 3. års veiledning. Retningslinjer for innholdet i psykoterviveiledningene er utarbeidet av psykoterviveilederutvalget. I disse attestene skal det framgå tidsrom og timeantall for veiledningen, og psykoterviveileder må attestere på at innholdet i veiledningen kan godkjennes.

Attest for tjeneste utført i utlandet må være på norsk, svensk, dansk eller engelsk, eventuelt oversatt til ett av disse språkene av autorisert translatør. Utenlandske veilederes kvalifikasjoner må også framgå av attesten.

Legens spørsmål om spesialistutdanningen

Lege i spesialisering kan innhente nødvendig informasjon bl.a. gjennom kilder som er angitt i denne informasjonsbrosjyren. Ved spørsmål om spesialiseringen kan legen kontakte sin kliniske veileder eller utdanningsutvalget ved institusjonen. Andre henvendelser til Legeforeningen skal rettes til Legeforeningens sekretariat, som videresender henvendelser til spesialitetskomiteen når det er nødvendig.

Henvendelser om det obligatoriske psykiatrikurs rettes til Kontor for legers videre- og etterutdanning (koordinatorkontoret) i Trondheim; kurs.trondheim@legeforeningen.no

Norsk psykiatrisk forening

Alle leger i spesialisering i psykiatri kan søke om medlemskap i [Norsk psykiatrisk forening](#). Man får da tilsendt medlemsbladet Psykiateren. Dette inneholder ofte svært nyttig informasjon, også for leger i spesialisering. Man får også Nordic Journal of Psychiatry og møte- og stemmerett på foreningens årsmøte.

Søknad om spesialistgodkjenning

Søknad om spesialistgodkjenning sendes til [Helsedirektoratet](#).

Bekreftede kopier av attester, kursbevis, loggbok/sjekkliste, norsk autorisasjon, osv. skal vedlegges søknaden.

Det skal være bekreftede kopier av originaldokument fra notarius publicus eller tilsvarende offentlig instans, f.eks. utenriksdepartement, politimyndighet el. I Norge kan bekreftelse også foretas av personalkontoret ved en helseinstitusjon, fylkeslegekontoret eller kommunelege I. Påse at kopien har stempel, dato og signatur.

Referanser

1. Kirsten H. Lycke et al.: Veiledning med leger under utdanning, Gyldendal Akademisk 2005 ISBN 978-82-05-34683-3.
2. Alv Dahl: Obligatorisk psykoterapiutdanning – målsetting og innhold, Tidsskr Nor Lægefor, 1987; 107-8.